

سازمان حفاظت محیط زیست

Department of the Environment

I.R.IRAN

معاونت آموزش و پژوهش

مطالعات نیازسنجی شناسایی کالاها و خدمات اکوسیستمی در

اکوسیستم های مختلف کشور (۱۵ اکوسیستم منتخب)

نام پدید آورندگان:

شرکت مهندسین مشاور سامان آب سرزمین به نمایندگی سازمان حفاظت محیط زیست
زهرا جواهریان، امیرفاتح وحدتی، فائزه آیت اللهی، فروغ شادمان (دفتر توسعه پایدار و
اقتصاد محیط زیست)

عنوان و نام پدیدآور	: مطالعات نیازسنجی شناسایی کالاها و خدمات اکوسیستمی در اکوسیستم‌های مختلف کشور (۱۵ اکوسیستم منتخب) // پدید آورندگان زهرا جواهریان... [و دیگران]؛ ناظر علمی امیرفاتح وحدتی؛ [برای] شرکت مهندسين مشاور سامان آب سرزمين به نمایندگی سازمان حفاظت محیط زیست، دفتر توسعه پایدار و اقتصاد محیط زیست، تهران: تیکا، ۱۳۹۸.
مشخصات نشر	: ۸۴ ص.: مصور(رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی). : ۲۲ × ۲۹ سم.
مشخصات ظاهری	: 978-600-97721-2-4 : 978-600-97721-2-4
شابک	: فیبا
وضعیت فهرست نویسی	: زهرا جواهریان، امیرفاتح وحدتی، فایزه آیت‌اللهی، فروغ شادمان.
یادداشت	: خدمات اکوسیستم -- ایران -- جنبه‌های اقتصادی
موضوع	: Ecosystem services -- Economic aspects -- Iran
موضوع	: حفاظت محیط زیست -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	: Environmental protection -- Iran -- Social aspects
شناسه افزوده	: جواهریان، زهرا
شناسه افزوده	: وحدتی، سیدامیرفاتح، ۱۳۴۵ -، ناظر
شناسه افزوده	: سازمان حفاظت محیط زیست، دفتر توسعه پایدار و اقتصاد محیط زیست
شناسه افزوده	: شرکت مهندسين مشاور سامان آب سرزمين
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۸/م۶ HCFVT
رده بندی دیویی	: ۳۰۴/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۵۶۷۲۵

انتشارات تیکا

عنوان طرح: مطالعات نیازسنجی شناسایی کالاها و خدمات اکوسیستمی در اکوسیستم‌های مختلف کشور

نام مجری طرح: مهندسين مشاور سامان آب سرزمين

مدیر اجرایی: خانم دکتر زهرا جواهریان

ناظر علمی: آقای مهندس امیرفاتح وحدتی

اعضاء کمیته فنی - مشورتی: خانم مهندس فائزه آیت‌اللهی - خانم دکتر فروغ شادمان

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

فهرست مطالب

۴	مقدمه
۷	مفهوم ارزشگذاری اقتصادی اکوسیستم
۱۲	شناسایی کالاهای و خدمات اکوسیستمی در ۱۵ اکوسیستم منتخب کشور
۱۳	۱- جنگل های بلوط و بنه یاسوج-مارون
۱۹	۲- حوضه آبخیز هراز
۲۵	۳- حوضه کلیرچای-اکوسیستم های ارسبارانی
۲۹	۴- مناطق ساحلی فریدونکنار
۳۳	۵- پناهگاه حیات وحش میانکاله
۳۹	۶- تالاب ارژن و پریشان
۴۳	۷- تالاب شادگان
۴۷	۸- پارک ملی کویر
۵۱	۹- جنگلهای بلوط و بنه سندج-مریوان
۵۵	۱۰- حوضه آبخیز جاجرود
۵۹	۱۱- منطقه حفاظت شده اشترانکوه
۶۳	۱۲- تالاب هامون
۶۷	۱۳- پارک ملی گلستان
۷۲	۱۴- پارک ملی بمو
۷۶	۱۵- منطقه حفاظت شده توران
۸۰	جمع بندی

مقدمه

در دهه‌های اخیر همگام با توسعه صنعتی و پیشرفت اقتصادی، بهره‌برداری از منابع زیست‌محیطی و طبیعی به عنوان نهاده‌های تولید از روند شتابانی برخوردار شده و تداوم چنین روندی در طول یک دوره تاریخی نسبتاً کوتاه در مقایسه با تاریخ پیدایش حیات بر روی این کره خاکی، به تهی شدن فاجعه‌آمیز منابع مذکور منجر گردیده است. منابع زیست‌محیطی خواسته یا ناخواسته بخشی از عوامل تولید است که همراه با عوامل کار و سرمایه در تولید کالاها و خدمات بکار می‌روند. اما متأسفانه بشر با برخورداری از فرصت استفاده رایگان از چنین منابعی، ارزش واقعی اقتصادی این منابع به عنوان نهاده‌های تولید را معمولاً در نظر نمی‌گیرد و پیامد چنین غفلتی عدم تخصیص بهینه منابع و در نهایت، بهره‌برداری آزمندانه، اتلاف و نابودی نهایی آنها است. این بن‌بست خطرناک که در قرن اخیر همواره موجب نگرانی طرفداران محیط زیست و طبیعت‌گرایان و هشدارهای پیاپی آنها نسبت به مقوله آلودگی و تخریب محیط زیست بوده است، اینک و در چند سال اخیر به یک دغدغه جدی در میان اقتصاددانان نسبت به امکان محدود شدن و به بن‌بست رسیدن رشد اقتصادی، ناشی از کمیابی منابع طبیعی به عنوان نهاده‌های تولید، تبدیل شده است.

در چنین شرایطی تنها یک راه حل باقی می‌ماند: حفظ باقیمانده سرمایه طبیعی که بحران ناشی از بهره‌برداری غیر اصولی و آزمندانه بر آن حاکم شده است و مصالحه بین حوزه‌های اقتصادی و محیط‌زیست به نحوی که امکان هر ۲ هدف حفاظت از محیط زیست و پیشرفت رشد اقتصادی با هم و به طور هم‌زمان مهیا گردد. اولین ایده‌ای که در این زمینه مطرح می‌گردد این خواهد بود که اگر منابع زیست‌محیطی محدودند برای حرکت به سمت استفاده پایدار و بهینه از آنها حتماً باید ارزش اقتصادی واقعی آنها در فرآیند تولید اقتصادی لحاظ گردد. پیدایش چنین تفکری از یک سو و مشکلات حاکم بر چگونگی تعیین ارزش واقعی اقتصادی منابع زیست‌محیطی با توجه به غیر بازاری بودن بسیاری از کالاها و خدمات زیست‌بومی، موجب شکل‌گیری و تکوین دانش اقتصاد محیط زیست و فنون ارزش‌گذاری اقتصادی منابع زیست‌محیطی و کالاها و خدمات اکوسیستمی شده است.

در این راستا در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی برای ارزش‌گذاری اقتصادی زیست‌بوم‌های حساس، منحصر به فرد و تحت مدیریت با تأکید بر مناطق تحت حفاظت و پارک‌های ملی در سراسر دنیا و همچنین در کشورمان ایران به عمل آمده است تا با استفاده از نتایج این تحقیقات و با فراهم نمودن داده‌های اقتصادی لازم و آگاهی از ارزش واقعی اقتصادی چنین مواه‌بی بتوان در فرآیند اتخاذ تصمیم برای توسعه، به تصمیماتی هوشمندانه‌تر و متکی بر مقایسه تمامی هزینه-فایده‌های انجام طرح‌های اقتصادی با منافع ناشی از مدیریت و حفاظت پایدار سرزمین دست یافت. بدیهی است که انجام چنین اقدام مهمی با توجه به پیچیدگی خاص حاکم بر ساختار و عملکرد اکوسیستم‌ها از یک سو و وجود مشکلات عدیده در گنجاندن بسیاری از مفاهیم مرتبط با خدمات اکوسیستمی از جمله تنوع زیستی، در فرآیند تصمیم‌گیری توسعه به صورت فاکتورهای قابل لمس برای تصمیم‌گیران، یک چالش اساسی محسوب می‌شود. برای رفع چنین چالشی باید نگاه به منابع، فرآیندها و منافع حاصله از زیست‌بوم‌ها با یک ادبیات اقتصادی قابل فهم برای مدیران و تصمیم‌گیران همراه باشد. این همان چیزی است که به عنوان شالوده و زیربنای مقدماتی کار ارزش‌گذاری اقتصادی منابع زیست‌محیطی محسوب می‌گردد و در سال‌های اخیر به عنوان فرآیند «ارزیابی کالاها و خدمات زیست‌بومی» مطرح گردیده است.

به عبارت دیگر ارزیابی (شناسایی) کالاها و خدمات اکوسیستمی فرآیندی است که امکان تبدیل مضامین مورد نظر را به پارامترهای قابل لمس برای تصمیم‌گیران تبدیل می‌نماید؛ و یا ساده‌تر آنکه باید برای کلیه گروه‌های ذی‌نفع با یک پدیده طبیعی یا زیست‌بوم به طور روشنی مشخص گردد که چه منافعی از وجود و سلامت ساختار و کارکرد یک زیست‌بوم طبیعی در پیوند با رفاه اقتصادی و اجتماعی و کیفیت زندگی آنان وجود دارد؟ کالاها و خدمات اکولوژیکی عبارت‌اند از منافعی که انسان‌ها از اکوسیستم‌ها کسب می‌نمایند و به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر بقاء و کیفیت زندگی و رفاه آنان تأثیر می‌گذارد.

این خدمات، به طور مستقیم یا غیرمستقیم به رفاه انسان کمک کرده و به همین دلیل، دارای ارزش اقتصادی هستند که در چهار گروه دسته‌بندی می‌شوند: